

6 PRÁVNÍ SKUTEČNOSTI V PRÁVU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Právními skutečnostmi rozumíme takové skutečnosti, které způsobují určité právní následky. Nejčastěji v důsledku právní skutečnosti dojde ke vzniku, změně nebo zániku práva či povinnosti. Ve vztazích sociálního zabezpečení nastávají na základě právních skutečností takové důsledky, jaké s nimi spojuje právní předpis.

Za nejvýznamnější právní skutečnosti je třeba pro účely vztahů sociálního zabezpečení považovat sociální události.

6.1 Sociální události a jejich význam

Sociální události lze vymezit jako životní situace, nebo jiné děje či stavy, které nastávají v lidském životě a způsobují dotčené osobě nepříznivé a nežádoucí následky. Nejčastěji se tyto následky projevují v ekonomickém a sociálním statusu člověka.

Nepříznivá a nežádoucí není vždy samotná podstata sociální události. Je třeba rozlišovat sociální událost jako takovou od jejích důsledků pro osobu, v jejímž životě nastala, případně i pro další osoby, typicky rodinné příslušníky.

Mnohé ze sociálních událostí, na které právo sociálního zabezpečení reaguje, neodmyslitelně patří k lidskému životu; jsou **biologicky, případně společensky determinované**. Jiné sociální události charakterizuje to, že v lidském životě nastat mohou, ale nemusejí.

Sociální události bývají označovány za typ právních událostí, tj. skutečností vznikajících nezávisle na vůli⁴¹. Pro některé sociální události to beze zbytku platí (například úraz nebo dosažení důchodového věku). U jiných sociálních událostí ovšem nelze přehlížet určitý vliv rozhodnutí, tj. projevu vůle osoby, jež bude sociální událostí dotčena (například rozhodnutí jednoho z rodičů dítěte poskytovat mu celodenní osobní péči a přerušit v souvislosti s tím výkon výdělečné činnosti).

⁴¹ TRÖSTER a kol., 2013, op. cit., s. 56.

Z pohledu práva sociálního zabezpečení je sociální událost významná především jako právní skutečnost, se kterou právní normy spojují určité právní následky. Sociální událost figuruje v oblasti práva sociálního zabezpečení jako jedna z podmínek pro nárok na dávku. Z toho také vyplývá, že k tomu, **aby určitá právní skutečnost měla charakter sociální události, je nezbytné, aby ji normy sociálního zabezpečení rozpoznávaly a upravovaly.** Právo sociálního zabezpečení současně vyžaduje, aby byla sociální událost určitým stanoveným způsobem ověřena, či potvrzena.

Skutečnost, že sociální událost představuje jednu z podmínek pro nárok na dávku, odráží základní smysl a účel práva sociálního zabezpečení, tj. odstraňovat prostřednictvím poskytování dávek nepříznivé následky sociálních událostí (viz blíže v kapitole 2.1.1 Obecné části). Podle toho, zda pro nárok na dávku postačuje samotná skutečnost, že nastala sociální událost, nebo je nezbytné, aby byly splněny ještě další podmínky, se rozlišují jednotlivé formy sociálního zabezpečení (viz blíže v kapitole 2.1.2 Obecné části).

6.2 Třídění sociálních událostí

Sociální události mohou být různým způsobem tříděny a klasifikovány⁴².

V nejobecnější rovině bychom mohli sociální události chápat **v širším a užším smyslu**, přičemž za sociální událost v širším smyslu bychom pak mohli označit jakoukoli skutečnost, událost nebo děj, mající nepříznivé dopady na člověka, jeho životní podmínky nebo sociální a ekonomický status. Sociálními událostmi v užším smyslu jsou pak pouze ty, které takto rozpoznává, upravuje a verifikuje právo sociálního zabezpečení. Z uvedeného vyplývá, že pro účely sociálního zabezpečení de lege lata lze za sociální události považovat pouze a jenom skutečnosti, které jsou takto označeny a upraveny, tj. sociální události v užším smyslu. Jiné skutečnosti, které s sebou přinášejí nebo mohou přinášet vážná rizika nepříznivých dopadů do životních podmínek dotčených osob, mohou být pro právo sociálního zabezpečení významné z pohledu de lege ferenda. Právo sociálního zabezpečení

⁴² TRÖSTER a kol., 2013, op. cit., s. 56–57.

je dynamický, v čase se vyvíjející obor, a není vyloučeno, že v průběhu svého vývoje zahrne do své působnosti i události, na které dosud nereagovalo. Myslitelný je pochopitelně i opačný proces⁴³.

Sociální události lze dále pojímat z **hlediska materiálního nebo formálního**. Materiální hledisko odpovídá tomu, jak určitou skutečnost, událost nebo děj prožívá sám dotčený člověk, uplatňující svá subjektivní a „obyčejná“ měřítka. Formální hledisko vypovídá o tom, jak k dotčené skutečnosti přistupují a jak ji chápou normy práva sociálního zabezpečení. Platí-li tedy, že sám člověk popíše svůj aktuální stav jako „nemoc“, normy práva sociálního zabezpečení k téže skutečnosti přistoupí při splnění určitých podmínek jako k dočasné pracovní neschopnosti, při splnění jiných podmínek jako k invaliditě, případně ji budou vnímat jako stav vyvolávající potřebu poskytnutí zdravotní služby. Stejně tak platí, že sám člověk subjektivně a materiálně vnímá dosažení určitého věku jako „stáří“. Pro účely práva sociálního zabezpečení je ovšem tato kategorie obtížně uchopitelná, a proto ji objektivizuje a formalizuje prostřednictvím konstrukce sociální události v podobě dosažení předepsaného důchodového věku.

Sociální události můžeme také klasifikovat podle míry jejich **předvídatelnosti**. Vysoce předvídatelnými, resp. **neodvratnými** sociálními událostmi jsou především ty, které jsou předurčeny **přírozenými, biologickými** hledisky. Jde kupříkladu o stáří, coby důsledek neodvratného procesu stárnutí lidského organismu.

Za předvídatelné ve stupni **vyšší či nižší pravděpodobnosti** lze označit sociální události, které jsou nebo mohou být rovněž předurčeny přírozeně a biologicky, ovšem nemusí nastat vždy a u každého. Příkladem může být nemoc, úraz, případně potřeba poskytnutí zdravotní služby. Do této kategorie patří i narození dítěte a péče o ně.

⁴³ Sociální událostí v užším smyslu bylo svého času i zahájení povinné školní docházky, s nímž normy práva sociálního zabezpečení za splnění dalších podmínek spojovaly nárok na příspěvek na školní pomůcky, tzv. pastelkovné. V důsledku zrušení této dávky s účinností k 1. lednu 2008 (v důsledku přijetí zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů) došlo k tomu, že zahájení povinné školní docházky dítěte nadále může pro některé rodiny představovat ekonomickou zátěž vyvolávající riziko nedostatku finančních prostředků. V důsledku rozhodnutí zákonodárce ovšem tato událost již není sociální událostí, nahlíženo v užším smyslu.